

потребують не тільки моральних орієнтирів, а й окремих правил, характерних для повсякденної роботи, без дотримання яких неможливо реалізувати відповідні моральні норми та принципи.

Перед наданням будь-якої допомоги обов'язковою вимогою для соціального працівника буде проведення глибокого соціального аналізу ситуацій.

Наприклад, соціологія дитинства характеризується не лише різноманітністю теоретичних підходів, але й значним арсеналом категоріальних засобів, використовуваних також у різних галузях соціологічного знання, які поповнюються за рахунок міждисциплінарних або мовних запозичень.

До числа категорій соціології дитинства належить «соціальне сирітство», хоча ця категорія може бути використана і в соціології сім'ї.

Мова йде про такий прошарок дітей, які не вписуються до визначення сирітства, бездоглядні, безпритульні, діти вулиць тощо. Зовні ці діти належать до матеріально забезпечених сімей, які мають можливість користуватися всіма перевагами науково-технічного, культурного прогресу. Наявність проблем у цієї категорії дітей, на перший погляд, здається вигаданою. Але діти, які позбавлені батьківської турботи, уваги, дуже емоційно відчувають недостачу любові, взаєморозуміння через те, що батьки займаються кар'єрним ростом, задоволенням своїх матеріальних потреб. Відсутність зв'язку між дітьми та їх батьками – прямий шлях до фактичної бездоглядності дітей, до дитячої травми. Для спілкування діти з подібних «благополучних» сімей використовують усі можливі засоби, а також звертаються до посередників для самореалізації. Відповідно, доцільно використовувати поняття «соціальне сирітство» стосовно дітей, котрі залишаються без опіки при живих батьках, не залежно від їх офіційно визнаного статусу.

Цю проблему мають вивчати спеціалісти з різних галузей знань – соціологи, педагоги, психологи, соціальні працівники тощо. Але вона більш за все лежить в моральній, деонтологічній площині. Індивідуальна допомога – це процес вирішення проблеми з метою надати дитині опору і шляхи, як

вирішити її своєю життєвою ситуацією. Більшість спеціалістів, які займаються соціальною роботою, своїм завданням вважають адаптувати дитину до його соціального оточення, тож, частіше, не наполягають на необхідність змін тих умов існування, які викликали такий критичний стан.

Що стосується біологічного (фізичного) сирітства, то воно може стосуватися до сирітства соціального, але може й не бути ним, якщо будуть сприятливі умови, які цілком замінюють дитині «батьківський дім».

Соціальні працівники створюють реально діючий механізм соціального захисту, підтримки, що допомагає державним та суспільним структурам звернутися до кожної конкретної сім'ї, до кожної людини, яка є найбільшою потребою суспільства.

Соціальний працівник повинен не лише бути кваліфікованим спеціалістом своєї сфери, але й мати уявлення про етичні норми у спілкуванні з людьми, бо етика – одна із форм духовного життя, один з найдавніших універсальних засобів соціальної регуляції.

За сучасних умов соціальний працівник має нести особисту моральну відповідальність за взаємини з різними суб'єктами, з якими необхідно вступати в контакт під час здійснення професійної діяльності.

Рень Л.В. (м. Чернігів)

knilky@mail.ru

Особливості соціальної ситуації дітей вулиці в Україні

Соціальна ситуація відображає конкретний стан проблеми конкретного клієнта соціальної роботи, індивідуального чи групового, з різноманітними зв'язками, що мають відношення до вирішення даної проблеми. Слід зазначити, що змістом соціальної ситуації є співвідношення провідного впливу соціального середовища і конкретного ставлення до нього особистості. Отже, соціальна ситуація – це особливий соціально-психологічний простір дитини, в якому вона, по-перше, пізнає себе як активного члена суспільства, набуває соціальних навичок та ролей, по-друге,

пізнає соціум, сукупність соціальних очікувань та вимог, які до неї (дитини) висуваються.

Соціальна ситуація дітей вулиці характеризується порушенням міжособистісних стосунків у сім'ї та школі, перевагою беззмістовного проведення часу, входженням до асоціальних референтних груп, що визначає характер процесу соціалізації бездоглядних та безпритульних дітей. Слід зазначити, що особливостями процесу соціалізації дітей вулиці є невідповідність спілкуватися з людьми поза колом їхнього найближчого оточення, низький рівень соціального інтелекту, що заважає сприймати суспільні норми, правила; недостатньо розвинене почуття відповідальності за свої вчинки, почуття обов'язку; споживацька психологія у ставленні до людей держави, суспільства; занижена самооцінка при прояві невинуватості, амбітності, претензій; «ситуативність», неможливість визначення та фіксації у свідомості своїх дій, несформованість життєвих планів і волі для їх реалізації; зловживання психоактивними речовинами, що служать регресивною формою психологічного захисту; зневіра у власному майбутньому, відсутність часової перспективи.

Вивчення та аналіз соціально-психолого-педагогічного портрету дітей вулиці дає змогу в цілому визначити особливості соціальної ситуації, яка характеризується рядом проблем (табл.1).

Таблиця 1

Соціальна ситуація дітей вулиці

Медичні проблеми	Соціальні проблеми	Психолого-педагогічні проблеми
- затримка фізичного розвитку;	- відсутність житла чи неможливість з певних причин проживати вдома;	- соціально-педагогічна занедбаність;
- захворювання, що передаються статевим	- відсутність соціально прийнятних форм опіки з боку дорослих;	- відсутність шкільних навичок та мотивації до навчання;
		- затримка психічного розвитку;
		- невротичні, психотичні розлади (порушення сну, прийому їжі, підвищений рівень тривожності, посттравматичний

фізичні	- відсутність засобів до існування та	стресовий розлад, депресія, суїцидальна поведінка), пов'язані зі стресами, насильством; порушення поведінки (гіперкінетичний синдром, агресія, істеричність);
психологічні	неможливість чи невміння отримувати їх соціально схвалюваними способами, економічна депривація;	- порушення дитячо-батьківських стосунків, втрата контакту з сім'єю, агресія щодо рідних;
соціально-педагогічні	- відсутність документів;	- психологічні особливості, що перешкоджають проживанню в сирітських закладах;
педагогічні	- невідповідний віку рівень освіти;	- дезорієнтація в системі моральних цінностей;
психічні	- різні види залежностей (наркоманія, токсикоманія, ігроманія, алкоголізм, тютюнопаління).	- адаптованість до життя на вулиці.

Складним поєднанням медичних, соціальних та психолого-педагогічних проблем є проблема поширення ВІЛ-інфекції серед дітей вулиці. Дана категорія є групою високого ризику щодо ВІЛ-інфікування у зв'язку із соціальними чинниками уразливості (сирітство, брак освіти, легітимних джерел матеріального забезпечення, документів) та ризикованими поведінковими практиками (незахищені статеві гетеро- та гомосексуальні контакти, сексуальне насильство, вживання наркотиків ін'єкційним шляхом). Згідно з результатами дослідження міжнародної організації «Право на здоров'я» за підтримки колишнього Мінсім'ї і МОЗ, основним чинником ризику зараження ВІЛ у середовищі дітей вулиці є внутрішньовенні наркотики, що збільшує шанси зараження у 23 рази; досвід проживання в інтернатному закладі збільшує шанси зараження майже втричі; відсутність одного з батьків – майже вдвічі, обох – більш ніж втричі; відсутність житла – у 2,5 рази. Ризик посилюється у зв'язку з низьким рівнем знань щодо шляхів ВІЛ-інфікування, недостатнім рівнем поінформованості про наявні послуги,

браком цільових профілактичних програм, неефективністю державної системи підтримки таких підлітків.

Решетникова Е.В. (г. Иркутск, Российская Федерация)
eresh80@mail.ru

Конструктивный гуманизм как духовное основание социальной работы

Гуманизм является культурной универсалией, имеющей созидательное значение в различные периоды антропосоциогенеза. Как цивилизационная универсалия гуманизм проявился в период ранних буржуазных революций, когда он вместе с движением Реформации дал толчок Просвещению и, соответственно, тем формам духовности, которые значимы в наше время.

Однако 20 век подтвердил опасения Ф.М. Достоевского об опасности человекобожия, доведения до крайности стремления осчастливить людей через сильные идеологические системы. Гуманизм как абстрактная ценность стал подвергаться сомнению. Однако в большей степени это относится к европейскому проекту гуманизма, то есть к его цивилизационной ипостаси.

Поиски новых подходов к выявлению созидательных возможностей гуманизма привел к появлению понятия «новый гуманизм». С нашей точки зрения более корректно использовать понятие конструктивного гуманизма, которое способно синтезировать культурологические и цивилизационные подходы.

Как и всякий другой принцип – гуманизм нуждается в социальных механизмах для своей реализации. Основным инструментом социального регулирования в постиндустриальном обществе является социальная работа – одна из помогающих (гуманистических) профессий. Вместе с профессиями врача, учителя, психолога и психиатра, социальная работа погружена в мир единичного, действует в системе «человек - человек» и стремится осмыслить основы своей деятельности.

Проблема духовных основ социальной работы решается в контексте кризиса либерализма, индустриализма, прав человека, то есть представляется как явление 20 века. Одновременно, отстаивается и широкое представление о социальной работе, как о явлении, сопутствующем развитию общества с древнейших времен. Ее духовной основой объявляется повседневный гуманизм. На уровне сообщества конструктивный гуманизм проявляется в формах альтруизма и филантропии и реализуется в деятельности добровольцев. В профессиональной социальной работе гуманизм проявляется в принципе клиентоцентризма и практических формах помощи людям на профессиональной основе. На уровне государства конструктивный гуманизм реализуется в идее социального государства, социальных программах и имеет часто бюрократический и бюрократизированный характер. Гуманизация стратегии спасения и социальной помощи восходит от индивидуально-личностного уровня через семейно-общинно – групповой к макроуровню.

Такая тенденция доведена до логического конца в радикальных моделях социальной работы (марксизм, феминизм), когда «личное» объясняется политическим, а в социальную работу вплетаются формы экономико-политической борьбы. Эта форма деятельного гуманизма несёт в себе сильный идеологический заряд и в силу этого амбивалентна, то есть может вновь вернуть людей в лоно сильной идеологии.

Более перспективным является потенциал соразвития социальной работы и гражданского общества через социализацию гуманизма, выявление новых форм его самоактуализации посредством социальной подготовки и социального образования, через развитие волонтерского движения. Известный исследователь проблем современного гуманизма П. Курц обозначил основу для такого движения как евраксофию, в российском же варианте целесообразно воспользоваться понятием интеллигентность.

В таком случае социальная работа реализует через себя принцип «малых дел», которые составляют основу гомеостатического состояния общества,